ԵՐԱՍՏԱՆ

Պարբերական Լուրեր

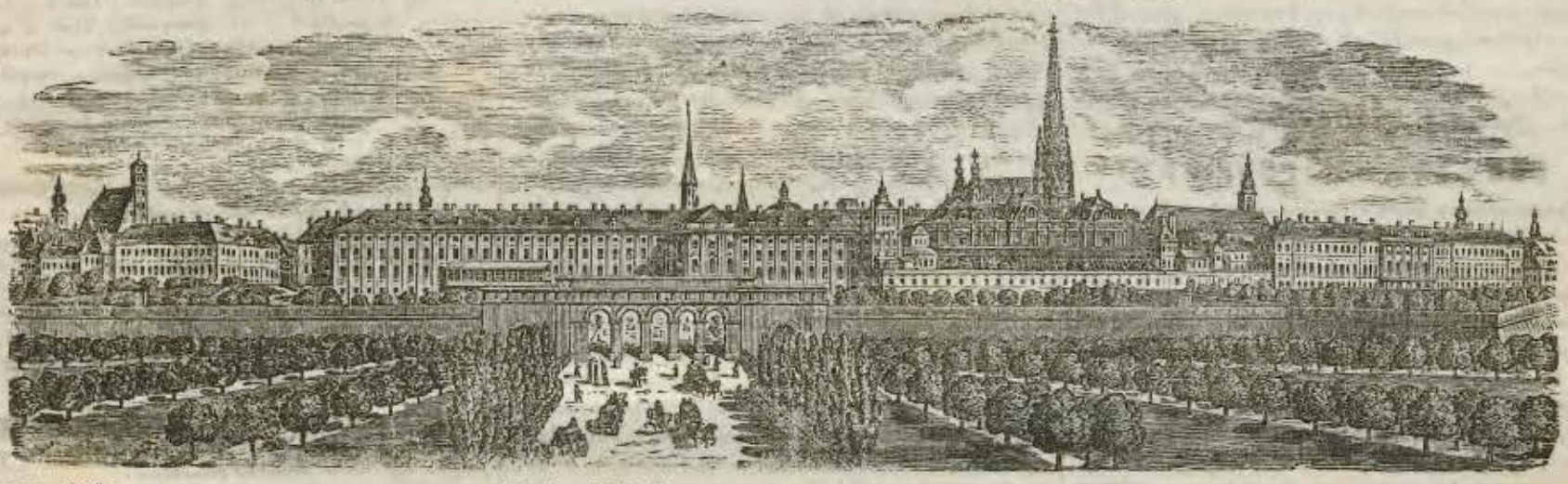

Թիւ 53 — **31 (19) ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ** — **1853**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՆԷԼԻԱ. Սղոնիայի մէջ. Լայնած մեծամարտութեան հաստատած սղոցեցութիւնը. Ցերա չապրոյն բնդունուած յանձնանութիւնը. Պանգիլեոց տիրապետ. Լիոնի մէջ յեղափոխական կազմակերպութիւն. Լուսի պալատը.

ԱՆԳԼԻԱ. Խալիֆաթին նորին իր պաշտօնը կը մնայ. Մրցակցաց նաւատորմիղին գացած հրամանը.

ՀՈՒՍԱՅԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ. Եղեւմանց ատեանին մէկ որոշումը. Ճանցաւորաց ազատութիւն.

ՍՊԱՆԻԱ. Պր. Սուլէին Պր. Թիւրկոյին հետ մեծամարտիլը.

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմոյ բանակաց վրայ տեղեկութիւն. Պալ Շաւենլեանցին խնդիրը. Զարա տերութեան պարտաւորիլը. Ն. Պոլիս գեղարուեստներու ժողովը. Ընդդիմայի տ. Պարակատանի մէջ գտնուելիքը.

ՄԱՍՆԱՒՈՐՔ.

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆՔ. ԹԷՐՈՒԱՆԴԱՆ. Դասակ տարեկան սրհատակութիւն.

ԱԲՈՒԼԵՈՏԱՍԱՆ. Փոքրիկ տնտեսական ընկեր.

ԱՂԻՒԵՐՀԱՊԵՐԱԿԱՆ. Բոթիլիհեմ.

ԳԱՂԼԻԱ

Լոնդոնի մէջ Գաղղիայի ու Ամերիկայի դեսպանները իրարու հետ բրած մեծամարտութեան փորիզի մէջ բրած ազդեցութեան վրայ, Լոյդ մէկ թերագրիր ասանկ կը գրէ: Այս մեծամարտութիւնը հոս անով աւելի ուստիկ մտադրութիւն գրգռեց, որովհետեւ եղեր տանկ դեսպաններ ներուին, բովանդակ դեսպանատարութեան էութիւնը կը խնդարի: Ասանկ որ ըլլայ յաջողակ դեսպանական անձ մը մէջտեղէն վերցնելու համար, ուրիշ բան պէտք չըլլար, բայց եթէ վրան վարժ աւելցրամարտ մը ալնակել: Դեսպաններու համար պատասխանատուներ յարաբերութեանց նկատմամբ ասոնցմէ թիւնները ալ ասուած են նէ՝ անոնց մէջ ալդէն պատուոյ օրինագիր մը ըլլալու համար տրուած են: Դեսպան մը ինք իր տեսակցութիւն չէ, տերութեան մը երեսփոխան է, գաղտնիք ու բունելու վարմանց կանոններ ունի, որոնք իր յանկարծական մահուամբը կրնան իր տերութեան մեծամեծ շփոթութիւններ պատճառել: Իր անձին վրայ բացարձակ իրաւունք չունի. որպէս զի ինք զինք կարող ըլլայ մեղցնել, պէտք է որ նախ իր պաշտօնէն հրաժարի մը նստած ըլլայ: Սակայն Պր. Թիւրկոյ բիրտ մարդ մ՝ ըլլալուն համար, ուրիշ տեղ ասանկ բան մը հանդիսելու պնչափ վախ չկայ:

Փարիզ, Դեկտեմբերի 20: Մանիֆէստ օրագիրը կը մեղադրէ գՅէդ ըրս մեծ տերութեանց իրենց կոստանդնուպոլիս կեցող դեսպաններուն խաւրած տեղեկութիւնները (Տես այս թերթս Օսմանեան տերութեան հատուածին մէջ) ճեպով ու ժամանակէն յառաջ հրատարակելուն համար, ու կ՝ըսէ. Մենք չենք կրնար ասանկ ամենուն հրատարակուած տեղեկութիւններուն ճշմարտութեան վրայ խօսիլ կամ տեղեկութիւն տալ: Եթէ անոնք սուտ են՝ Տէդ՝ն ըրած գործը պատժելի է. իսկ եթէ ճշմարիտ՝ անոնց անիրաւութիւն: Պատասխանութիւնն այնչափ միջոցներ ի գործ դրաւ, որպէս զի ուրիշ անգամ այսպիսի բան մը չպատահի: Ամենայն 19ին Տէդ՝ ընդարձակ տերը հատարակաց ապահովութեան տնտուչեն նոյնպէս գործոց պաշտօնատարը կաշուեցաւ. եւ խնդրուեցաւ որ ասկից ետքը Նէդիպոլի գրասենեակ կամ՝ տեղեկութիւններ չհրատարակէ առանց մնասնաւոր իշխանութիւն ունենալու.:

— Մանիֆէստ կը ծանուցանէ որ Մանսինիէր (Monsignour) տիտղոսը, որն որ պիտակաւոր այնչապէս անձանց կը տրուի, Գաղղիայի մէջ միայն իշխանաց եւ. կրօնաւորաց տան իշխանաց տրուի:

— Դեկտեմբերի 19ին կիրակի նոյն քաղաքին մէջ զինուորական տ. ասիկանութեան այնչապէս կարգադրութիւնները ժամանակ ելեւ պայմանեցին: Պաշտօնատարներն խնդացած էին որ յեղափոխական կոչնակցութիւնը չմեռնէն եկած ապէրտարութեանց համանդոյն խռովութիւն պիտի հանէ: Քաղաքին հիւսիսային կողմը այլեւայլ գնդեր պիտի ժողովէին, անկից առանձին կամ մէկ քանի հոգի մէկ-մէկ. գնդ ի քաղաքին մէջ պիտ՝որ երթային եւ հոն նորէն միանային ու քիչուոր պահպանի գօրքերուն ձեռքէն զէնքերն առնելէն ետեւ, քաղաքին հրամատարին ու զինուորին բնակարանները պիտի յարձակէին: Ընկերց եաքը գրգռուած ժողովրդեան օգնութիւն յայտարարով՝ քաղաքին արեւմտեան կողմն եղող ամրոցի մը վրայ պիտ՝որ երթային եւ զանգակները զարնելով՝ ընդհանուր յեղափոխութիւն մը պիտի հանէին: Ամ բաները դերեւ հանելու համար պաշտօնատարները զանազան միջոցներ ի գործ դրին: Տիշերը ժամը 10ին քաղաքի պահպանորդները ամրոցեցան ու մէկտեղ եկան ու շատ տուրանելն ալ կրկնապատկեցան. ասիկանութեան շէնքին լուսին մէջ ձիաւորաց զօրաւոր գունդ մը պատրաստուած էր: Բոլոր գիշերը քաղաքին չորս կողմը բազմութիւ զօրաց գնդեր կը պտըտէին: Հաւանական է որ տեղեակ պատրաստութիւնները դաւաճանութիւն մտածողներուն վրայ վախ ձգելու, անոր համար ալ ոչ որ երեւցաւ. եւ երկրորդ օրը քաղաքը հանդարտ էր: Գասդելլան զօրապետը գիշերը շաբաթնակ ոտքի վրայ էր եւ. քաղաքին ամէն կողմը կը պտըտէր:

— Նոր տարի Լուվր պալատին շինութեան համար 6 միլիոն ֆրանք դրամ է: Կ՝ըսուի որ Մենտիսա կայսրը յաջորդ տարին 8 միլիոն ծախք ընել պիտի տայ, որպէս զի 1855ին ընդհանուր ատենասարանն եղած տեղն, բոլոր օտարները կարող ըլլան Լուվրը պալատը լմընցած տեսնել:

ԱՆԳԼԻԱ

Փրլայ լրագիրը Լոնտոնէն առնելով կը ծանուցանէ որ բրիտանական դահլիճին երկպառակութիւնները ամենուն գոհ ըլլալովը լուծուեցան եւ Լորտ Փալմերսթոնը դարձեալ յառաջուան պէս նեղրին գործոց պաշտօնատարը կը մնայ: Փ-Ռիչ սրագիրն ալ նոյն ըսելը կը հաստատէ ըսելով. Պր. Ռանուցանեն թէ Լորտ Փալմերսթոնը նորէն իր յառաջուան պաշտօնը ձեռքն առաւ: Նոյնպէս կ՝ըսէ Թայմս սրագիրն ալ:

— Փրէս կ՝ըսէ որ երկու միայնակ նաւատորմիղները Սեւ. Ծով մտնելու հրամանն ընդուներ են եւ Վառնայէն ու Պարսէն մէջտեղը պիտի կենան: Իսկ Օսմանեան տերութեան նաւերը Պոսֆորոս պիտի մնան:

ՀՌՈՍԱՅԻ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Հռոմ, Դեկտեմբերի 20: Եղեւմանց խորհրդոյ ատեանն որոշեց որ Ս. Քահանայապետին տերութեան այլեւայլ գաւառներուն մէջ հնուցմէ պատուած չարիքներ ու կրնոց տարբերութիւնը հաւասարապէս կերպով մը փոխուի: Ամ կարգադրութիւնն արդէն Ուրբինոյ ու Փեզարոյ գաւառներուն մէջ ի գործ կը դրուի: — Ընդարձակ քահանայապետական Վրիսասի ծննդեան օրերը մանաւանդ. ասանկ շատ բանտարկելոց աղատութիւն տուաւ, պատժարաններուն մէջ ազկնալու ընդհանուր ու վարմունք յանցուցած ըլլալնուն համար: Սրբազան քահանայապետն եկեղեցեաց տերութեան ուրիշ մեծ քարիք մ՝ալ ըրաւ, որ է տարի ատրելական պատանեաց նկատ հաստէն, 30,000 սկուտ տերութեան գանձուն ձգելով:

ՍՊԱՆԻԱ

Մադրիտ մէջ պր. Թիւրկոյ Գաղղիայի դեսպանը, պր. Սուլէ Հիւսիսային Ամերիկայի միացեալ տերութեանց դեսպանին հետ մեծամարտութիւն ըրաւ, որն որ հետեւեալ կերպով կը պատմուի: Գաղղիայի դեսպանը Գաղղիացւոց կայսրուհոյն ուռուան օրը մեծ կաքաւահանդէս մը առաւ, որուն մէջ պր. Սուլէին տասնամեայ փառաւորութիւնամբ հագուած էր, սեւ մեսաբէ շրջազգեստի (ֆիւրէ) վրայ 18 մանանոյշի լայնութեամբ ոսկեայ քարերով բանուած ոսկեղէն ծոպերով ու դրուիլ ապամանդով եւ ուրիշ գոհարներով ընդելուզած ճեղանակով (էշարպ): Այս հագուստը Ալպայի դէմքին, Գաղղիացւոց կայսրուհոյն նորոյթը մտադրութիւնը գրգռեց ու քանի մը խօսք զրուցից, զորոնք պր. Սուլէին ուղղեն ըսեց: Երկրորդ օրը պր. Սուլէին ուղղեն խիստ կեցուածքի ամով դրուած նամակով մը ղրկեր մեծամարտութեան կանչեց: Դուքսը նոյնն իրրեւ ասոյգ մեծամարտութեան կոչուած մը ընդունելով կրկնամի չափ ցուցաց թէ կաքաւահանդէսին մէջ ղրուցած խօսքերուն ամենեին միտք չուներ մեկուն դպչելու: Բայց երբոր առաջ նամակը իր քանի մը բարեկամացը ցուցուց ու անոնք ,ոյսնեցին թէ նամակին մէջ գրուած կոպիտ խօսքերը անհրաժարելի կ՝ընեն մեծամարտութիւնը, նոյնը ի գործ դրուեցաւ շտապակ ու նեղ ատով: Սուլէ իսկոյնեան մեծամարտութեան համար հատարակ ուրբաւաջարկած էր, բայց մեծամարտութիւնն սկսելէն քիչ մը յառաջ շտապակ ու նեղ ատով ընելու որոշեց, որով բանանգակ դեսպանները իրենց ազգերուն վարժութեան համար զինաշարժութիւն ըրեր էր: Ապարդի գործքը ամէն տեսակ զինուց գործածութեան վարժ ըլլալով՝ առանց դժուարութեան հաւասարեցաւ ու մեծամարտութիւնն սկսաւ: Կռիւն սկսելէն հինգ րոպէ ետքը Սուլէ ձեռքը վիրաւորեց, Յոգնեցաւ, պառաւելով, ու Ալպայի դէմքն լուսնկամութիւնը իմացրե-

լով։ Բայց դրսին կողմնակիցները գինքը սարսեցին որ կամ կռիւն յապաղ տանի եւ կամ գրով (ի մէջ այլոց Մոնթէ Քրիսթէի մէջ) տարածած զրպարտութիւնները լեռս կոչէ։ Ասոր վրայ Սուլէ ղէնքը նորէն ձեռք առաւ, բայց շատ մը զարձեալ ձեռքը վար իջեցընելով։ Այլ չեմ կրնար, պատաց, եւ խոստացաւ Լէպպի դրսին գէմ ըրած ամէն զրպարտութիւնները գրով, եւ տուեալ։ Այլապէ դուքսը մեծ ամենամութիւն ըրաւ հակառակորդն առանց միրաւորելու քիչ տոլով։ Լրերոր աս բանս պր. Սուլէ (Հայրը) իմացաւ, խիստ բացատրութիւններով Գաղլիայի դեսպանին անքաղաքավարութիւնը յայտնեց որ ինչու իրեն չգալով եղած բանին վրայ ցաւ չիցուցաց, ու մէկուն մէկալին հետ խօսակցելն եւսու դուշեց որ հաւուցում պահանջէ մեծամարտութեամբ։ Պահանջումը մէկալ կողմանս ալ ընդունելի եղաւ։ Քենամարտութեան գործիք ատրճանակն ընտրեցին, ու Գաղղիայի դեսպանը ալ ծնկան վրայ գնդակի հարուած մ՚ընդունեցաւ։ Առած վէրքը մինչեւ հիմակ երեւցածին նայելով վտանգաւոր չէ։

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՏԷՐՈՒԹԻՒՆ

Պոսֆորուսի Ձկին Ա. կողմերին Ընդհանուր լոֆրոն Պանուբի քովերը կեցող երկու բանակներուն վրայ աս յոլովը կը գրեն։ Իսմէր Փաշային գլխաւոր բանակատեղը հիմակ Ռուշճուկ է, ուր Օսմանեան բանակին կենդրոնատեղն է։ Ընկից եկած լրերը մինչեւ ամսոյս 10ը կը հասնին։ Իսմէր Փաշան՝ Այիւա Փաշային տուներ կը բնակի, որն որ նոյն տեղաց բերդին հրամանատարն ըլլալով 3400 հոգւոյ գլուխ է։ Ամրոցին հարաւային կողմերը Մահմուտ Փաշային իշխանութեան տակ տրուած զօրաց բանակատեղ մը կայ, ուր վրաններու տակ 5000 մարդ կը բնակին եւ հիմակ սնոր վրայ 2000 պահեստի զօրք ալ աւելցած է։ Ամիջապէս աս բանակին քով Սելիմ Փաշային տակ 4000 Ռոնաւուտ կայ։ Միւէյման Փաշային տակ եղող հեծելազօրաց գունդը Ռուշճուկէն դէպ ի Հեղարկլատ կամ Ալաղկլատ տանող ճամբուն վրան է, աս վերջի քաղաքին մէջ 20,000 զօրք կայ, որն որ Դանուբի գլխաց բռնած կեդրոններին մէկը կը սեպուի։ Նոյն ամրոցին առջեւ Պանուբի նաւահանգստին մէջ ալէկ ամրացուած նաւատորմիկ մ՚ալ կայ։ Օսմանեան տէրութեան տարաբախտաբար կոստանդնուպոլսոյ կառավարութեան հետ սկսած կռիւներուն մէջ է։ ամէն օր Ռուշճուկէն տարբանակներ կ՚երթան կու գան, որոնց երթեւեկը չորս օր կը տեւէ։ Ասոնցմէ Դանուբի բանակին մէկալ հրամանատարներուն հետ ալ շատ նամակ կրգրութեան մէջ է։ Վերջինալ երկրորդական կեդրոնին առաջնորդը Մուսթաֆա Փաշան է, նոյն Փաշան ու օրերս մեռնողներդ ղրաց գունդ մը շինելոյ որուն տաւ նաեւ 36 փուռնանոց երկու մարտկոցներ։ Վիտինի ու Դալարֆամի ճանապարհին վրայ Սելիմ Փաշան կը հրամայէ զրն որ վերը յիշուած մէկալ Սելիմ Փաշային հետ պէտք չէ շարժիլ։ Մ՚բուսի որ Իսմէր Փաշան անոր հրամայած ըլլայ որ Վիտինի ու Դալարֆամի մինչեւ վերջին շունչը պաշտպանէ։ — Սելիմ Փաշան Վիտինի ու Դալարֆամի կողմերը 36,000 հոգւոյ կը հրամայէ, որոնցմէ շատերն Ասիացի են։ Լոմ, Ռահովա ու Դիւրուպոլիս ալ 18,000 մարդ կայ, որոնցմէ շատերը հիւանդ են։ Նոյն անուանի թեւին հրամանատարն է Հաֆիզ Փաշան, Սիլիսդրիայէն մինչեւ Սաչին 45,000 զօրաց բանակ մը կայ։ Դիմաւոր բանակատեղը Ռաշտոյ է։ Դանուբէն մինչեւ Սեւ ծով հասնող Տրաքիանոսի խրամին հրամանատարն Իսմայիլ Փաշան է։ Ուստի Դանուբի քովերն եղող Ջանկոյ զօրքին քաղմութիւնը 123,000 հոգւոյ կը հասնի, առանց Շումլայի մէջն ու քովերն եղող պահեստի զօրքը հաշուելու։ Իսմէր Փաշան չկրնար ձմեռս ան մէջ յարձակողական արշաւանք մ՚ընել։ Իր պատերազմի գործողութիւնները ղուտ պաշտպանողական են։ Ռուսաց Դանուբի բանակը Ցանկոյ բանակէն աւելի տկար է։ սակայն կորշաքով, իշխանն ալէկ գիրքի մէջ ըլլալով, գիրաս, կրնայ ասպրն ոնդին շարժիլ։ Հալիլ Փաշային իշխանութեան տակ եղող աջ թեւին դիմացը Լիւտէրս զօրապետը կեցած է։ ասիկոյ 32,000 զօրք ու ալէկ ռազմամթեր ունի։ Իր դիմաւոր բանակատեղը Իպրայիլ է։ Պուքրէշ կեցող 45,000 զօրաց բանակը կորշաքով իշխանին տակն է։ Ռուսաց զօրաց աջ թեւին, որոնց մէջն են նաեւ Ֆինլանդա ու Տանէնպէրկի տեղական զօրապետներուն զօրքերն ալ, Անրէպ զօրապետը կը հրամայէ։

— Եթէպէտ եւ լրագրաց նախընթաց թուոցն Օսմանեան տէրութեան հատուածին մէջ Օսմանեան-ռուսական խնդրոյն նկատմամբ Ա. տարիայի արտաքին գործոց պաշտօնեայ՝ Պարէ Շաւէնշիանին, Ա. տարիայի կառավարութեան կողմանէ կոստանդնուպոլիս կեցող դեսպան Պր. Պրուքին գրած թղթին խմատն բան բաւականին գրած էինք, սակայն քաղաքագիտութեան մէջ մեծ ծանրակշռութիւն ունեցող ասանկ մէկ դրութիւն մը, մեր ընթերցողներուն անծանօթ չձգելու համար, Աթէնքի ընդհանուր լրագրին դրածին համեմատ, հոս ամբողջապէս կը թարգմանենք։

Վիեննա, 11. Դեկտեմբ. Բարձրագոյն Դրան Հոկտեմբերի 4ին (1 Մուհարէմ 1270) ձեր բարձրութեանը ուղղած թղթին՝ կոյսերական կառավարութիւնը ցաւով իմացաւ որ մեծափառ Սուլթանին կառավարութիւնը Ռուսի կայսեր հետ ունեցած կռուոյն խաղաղական վերջ մ՚ունենալուն յուսահատած է։ Ռուսական ապրուստեաց ցաւն ոչնչով առնի իրաւացի էր որչափ որ կը տեսնէր թէ բարձրագոյն Դրան որոշումը պնուց բախտին յանձնելու ատեն Ռուսի կայսրը Օլմիւցի մէջ նորէն անանկ ապահովութիւններ կու տար, որոնք մ՚իվենայի գահիրին մերձաւոր խաղաղական լուծում մը կը յուսացընէին։ Վիվենայի ապրուստիքը 1841ին Յուլիսի 13ին դաշինքին գլուխը հաստատուած սկիզբը հաստատուն պահելու հարկաւորութեան վրայ համոզուած ու. ընդհանուր խաղաղութիւնը պահուած տեսնելու ամենայն բաղձանքն յորդորուած ըլլալով՝ ուրեմն Դրան պատերազմ հրատարակելն եւսու Ռուսի կայսեր ունեցած միտքն խմանայ։ Մեծ ուրախութեամբ ստուգեց որ մեծափառ կայսեր խաղաղական դիտաւորութիւններն ամենեւին փոփոխութիւն մը չէին կրած, եւ թէ նոյն պատերազմի հրատարակութեանն ալ խոսակցութեանց թելը կտրուած չէր համարեր։

Մեծափառ կայսրը յունական ծիսին ու իլլերին արուած հոգեւոր ազատութիւնոց հաստատուն պահելուն ուզած ատեն՝ կ՚ուզէ որ աս բանս Սուլթանին պաշտպանութեան տակն ըլլայ։ Մեծափառ կայսրը կը հրամայէ որ ոչ մեծափառ Սուլթանին անկախութիւնն ու. իրաւունքը գաղթել եւ ոչ Օսմանեան տէրութեան ներքին իրողութիւնները կ՚ուզէ խառնուիլ։ Ուստեն բոլոր ուզածն աս է որ կրօնական նկատմամբ յունական դատաւորներին մինչեւ հիմակ եղած դիմակին (status quo) ձիւլ պահպանութեան ապահովութիւն ստանալ։ այսինքն՝ յունական եկեղեցին ու մեկալ Դրան հպատակ քրիստոնեայ գաւառներուն մէջ՝ իրաւանց ու ազատութեանց կատարեալ հաստատութիւն ըլլայ, որպէս թէ ազգին առանձնաքներու տրուած առաւելութիւնները, ու թէ ազգայ տաքի առաւելութեանց մասնակից ըլլան։ Ա. հիմանց վրայ Պետերբուրգի դիտիրը պատրաստ է Օսմանեան կառավարութեան հետ ամենայն ուղղակի խոսակցութեան խոսակցութիւններ ձեռք առնել, որոնք իր կարծեացը համաձայն կրնան Պուքրէշ ըլլալ։ Ռուսաստանի մեծափառ կայսրը Դրան պատերազմ հրատարակելուն չեպցնելով, իր բռնած ընթացքին մէջ ամենեւին փոփոխութիւն չընելու դիտաւորութիւնը յայտնած ու իր գնդերուն հրաման խարբած է որ հիմակու հիմոյ միայն պաշտպանողական պատերազմ տան։

Վիվենայի գահիրին նկատմամբ համարուած է որ մեծափառ Սուլթանն իր կողմանէ բռնի մը այնչափ չիցուցաց, որչափ գժբախտութեամբ արդէն սկսած արիւնհեղութեան լուր կարի շուտ վերջ մը տալ, ուստի եւ միտքը դրած է արդէն բարձրագոյն Դրան ուրջի յայտարարութեանց մէջ Ռուսաստանի շնորհած բաները հաստատուն պահել, անոր համար մեծափառ Սուլթանին այս դիտաւորութիւնները Ռուսի մեծափառ կայսեր յայտնապէս բացատրած վիճակութեանց քով դնելով, կրնայ Վիվենայի գահիրին յուսալ որ զինագադար մը որոշուելէն ետեւ, բացուելու խաղաղութեան խոսակցութիւնները շատ ուսելի հաշտութիւն մը յառաջ կը բերեն։

Աս յուսով ձեր բարձրութիւնն կը յանձնեմ որ Դրան համոզիչ պատճառներ ցուցընէք, որպէս զի աս հոգիս մէջ պարունակուած առաջարկութիւնները յանձն առնու, որոնք մեր ամենագութի կայսեր ունեցած սնկեղծ բարեկամութիւնէն ու այն յոյսէն յառաջ եկած են, զորս որ ինք ունի երկու դրացի տէրութիւնաց մէջ ալէկ յարաբերութեանց անկապաղ նորէն հաստատելէն յառաջ գալու սպառնալուն նկատմամբ։

Ձեր բարձրութիւնը իշխանութիւն ունի առաջիկայ դիպաց մէկ պատճէնը Բէշիտ Փաշային տուր ու միանգամայն ազատաքին գործոց պաշտօնէին խնդրելու, թէ ինչպէս մեծակշիռ բան կը համարինք այս գրոյս պնու խաղաղական հոգւոյն ընդունուիլը, որ հոգւոյն որ մենք նոյնը գտնցինք։ . . .

— Դարձեալ Տէպէ լրագիրը կը հրատարակէ Ա. տարիայի, Գաղղիայի, Անգղիայի եւ Պրուշի կառավարութիւններէն մի եւ նոյն ժամանակ իրենց կոստանդնուպոլիս կեցող դեսպանաց խրկուած պաշտօնագիրն, որն որոնցն դեսպաններուն տարբարութիւններ կու տայ իրենց բանալու ընթացքի վրայ, որպէս զի Վիվենա շինուած միարան յայտարարոյն որոշմանց վրայ բարձրագոյն Դրանէն հաստատութիւն ընդունին։

Պարոն . . . Ա. տարիայի ու. Գաղղիայոյ մեծափառ կարգադիրներ, Մեծին Բրիտանիայի մեծափառ թագաւորն եւ Պրուշի մեծափառ թագաւորը մեծ գժկամութեամբ կրնան տեսնել Ռուսի ու Տաճկաստանի մէջ պատերազմ սկսիլը, եւ որպէս զի ոչչափ հնար է շատով թշնամութիւնները վերջացընեն ու պատերազմող կողմանց մէջ նորոգեալ հաշտութիւնը ամրապնդելու ծանրակշիռ եղող միարանութիւնն իրենց հաստատուն, հարկաւոր տեսան իրենց ջանքն ու փոյթը միարան կապով մը միացընել։

Ան դեսպանական յայտագիրը զրն որ ջրոս տէրութեանց Վիվենա գտնուող երեսփոխանները ուղղակի բարձրագոյնէ Ռեշիտ Փաշային իրկերու հրաման ընդունած են, եւ որպէս օրինակ մ՚ալ ձեզի խարբած են, իրենց ազատներնուց գիտաւորութեան միտքերնուն նպատակ եւ կատարելագործութիւն է եւ. միանգամայն նշան է որ մեծագոյն կը բաղձան միարանութեամբ խոսակցութիւնը նորէն հաստատուելու։ Ամենեւին չեմ երկչայիր, Պարոն . . . ձեր ջանքին վրայ, որ գործունէութեամբ եռեւեռ ըլլալ հաշտութեան աս փորձը յաջողցնելու. եւ ուրիշ բան մնար չմնար, բայց միայն յայտնել ան խորհուրդները, զորոնք ձեր պաշտօնակիցներդ հետ միարան մեծափառ Ռուսաստանէն պիտի տաք։

Բարձրագոյն Դրան հաստատ այլեւայլ գրութիւններն եւ նշանագրութեան մէջ ներքոյ չարտայ որութեան ոգին մեզի յայտնելու, ասոնց որ պիտի գտնեք ընդունելու ներս տէրութիւնաց ըրած առաջարկութիւններն իրենց Օսմանեան տէրութեան թէ պատուոյն եւ թէ շահուն համաձայն։ Մենք հաստատութեամբ սա ակնկալութեամբ բարձրագոյն Դրան առջեւ խնդիր մը կը գնենք, որուն մեզի նոյն կերպով պատասխան տայ։ Մենք համոզուած ենք որ ինչ որ եղ եւ Պետերբուրգի գահիրին մէջ եղած գժտութիւնն ոնոյ բան ահմանեցուն մէջ կը բերէ եւ. կը ջանայ նոյնը լուծել առանց նեղիայ պատերազմին մէջ տարբերներ խառնելու։

Թէպէտ աս ամենայնութեամբ գոհունակ ենք, եւ միանգամայն կը ճանչնանք որ Օսմանեան կառավարութեան կը պատշաճի իրեն եղած յայտարարութեան այնպիսի կերպով պատասխանել, զորն որ իր լրատուակ խնամատարութիւնը կ՚ապրի, սակայն պարտական կը համարինք ձեզի ջանալ, որ սրբութեան դիտաւորն ան կերպերուն վրայ մնագիր ընել տաք, որոնց նկատմամբ ինք մեր միտքն ըլլալուն վրայ կրնայ ապահով ըլլալ։

Նորի եւ յառաջ բարձրագոյն Դուռը ջանքու է որ Ա. տարիան, Գաղղիան, Անգղիան եւ Պրուշն իրենց խաղաղական դիտաւորութիւնները այնչափ բարձր չեն բռնած, կարծելով, որ բարձրագոյն Դուռը միայն տարբերուած է պատուաւոր պայմաններով իր եւ Ռուսաստանի կառավարութեան մէջ եղած գժտութիւնը չարկելու բաղձանքով, եւ աս վերնանաւ միայն մեր տէրութեանց հետ միարանելու պատրաստ է։ Որովհետեւ Օսմանեան կառավարութիւնն արդէն արմատաբար մէջ ռուս Ռուսի քաղաքաց տուած ապարդիւնութիւնը, թէ ամենեւին չեղանիներ նոր խոստումներ եւ. մեծափառ Սուլթանին իշխանութեան ներքեւ իրաւունքներ, անոր համար գինը պատրաստ պիտի է յանձնել իր խոստումները նորոգելու եւ քննելու որ ինչ եղանակաւ խաղաղութիւնը հաստատուի եւ կրօնական խնդիրները կարգի դրուին. միայն աս պայմանը գնելով որ արդէն իր կողմանէ մեծափառած պահանջմանը վրայ այլ ամենեւին խօսք պիտի չընայ եւ թէ Դանուբի իշխանութեանց պարարուելուն նկատմամբ կարգադրութիւն մը ըլլայ։

Ինչպէս բնական բան է աս քննութիւնն Օսմանեան եւ. Ռուսի յիւրաքանչիւրն ուղեցող գործակալաց մէջ պիտի՞ որ ըլլայ, բայց որչափ էլ երկու կողմանց մէջ միտքերնուն իրենը դիւրանայ, նոյն գործակալներն Ա. տարիայի, Գաղղիայի, Անգղիայի եւ Պրուշի երեսփոխաններուն առաջնորդութեամբ են խոսակցիլ։

Մեր յիշուած պատճառներն ունչուտ բարձրագոյն Դրան թագ չեն տար որ բանակցութիւնը իր տէրութեան այնպիսի մեծին մէջ ըլլայ որն որ Ռուսի գոյութեամբ դրաւուած է, բայց Ռուսն ալ իր կողմանէ կրնայ Տաճկաստանի ուրիշ քաղաքի մը բնակութեան համար ընդդիմութիւններ հանել, անոր համար պատրաստ է երկու կողմանց թագ տալ որ իրենք չէզոք երկրի մը բնակութեան վրայ ինքնին միարանին, եւ. մենք ալ նոյնին համար սանդարեալով տեղոյ մը ոնուն չենք ուզեր տալ։

Բայց ան նպատակին, զորն որ ջրոս տէրութիւնք կը դիտեն, ամենեւին մեկ հիմանկաւ չեհանուիր, թէ որ բանակցութիւններդ բարձրագոյն Դրան մեծութիւններդ չպատրեն։ Մենք կը կարծենք որ բարձրագոյն Դուռը ամենեւին պատճառ մը չունի գինուորագոյր մերժելու, որուն մնալուն պայմաններուն վրայ մերջին կրնայ վիճելիլ, թէ որ մեզմէ ապահովութիւն առնու որ ան պայմանները, պարտիկներ. ինք պատրաստ է։ Ռուսի կողմանէ ալ ընդունելի կ՚ըլլան։ Բայց անոր շատ ան ալ մեզի կը հարցընէ թէ արդեւք ընդունելի պիտի ըլլան։ Եկեղեցիով որ Օսմանեան կառավարութեան կողմանէ առաջարկեալ գաղափարներն այնպէս չըլլան, որ Ռուսն ու. ոչ մի կարող ըլլայ հաւանիլ ան ատեն խորհուրդ կուտանք որ չէզոք քաղաք մը որոշուի, ուր թէ Ռուսաստանի ու թէ Օսմանեան տէրութեան կողմանէ լիազոր իշխանութեան գործակալներ գան ու. շրջ տէրութեանց երեսփոխաններուն հետ ժողովին։

Ա. յս վերջի լրատուակ բերած, այլեւայլ մտադրութիւններու եւ անոնց վրայ ըրած նկատութիւններու Ա. տարիայի, Գաղղիայի, Անգղիայի ու Պրուշի կողմանէ կառավարակ հաստատութիւն ունին, սոսա համար բաղձալի է, որ Ռեշիտ Փաշան ալ նոյնպէս ընդունէ եւ մեր ամենուն ունկնդրութեան հետ ժողովին։

Ասով ձեզի յառաջուն գրածդ կը լրանար նոյն պատասխանին ուենեալու ընդունելութիւնը. իսկոյն գժտութիւն է մեզի ըմբռնել թէ բարձրագոյն Դուռը մեկ կողմանէ աս միութեան Օսմանեան տիրութիւնն մտադրած բա-

լիներն ու մեկայ կոյսմանէ պատերազմի երկիւղալի վտանգ-ներեն ազատելով՝ տակաւին գեղեցիկ բարեկամական միջնորդութիւն ընդունելու ցոյց ցուցած Ճամբան մնալու։

Ինչպէս կը յիշուի Պարոն . . . որ ձեր պարտուած կիսնեռուն հետ Ուէլիա Փաշային երթալով այս պատնոդեր կարդալու տաք երեն ու ձեր խորհուրդներովը գնալիս զրացրեք։

— Ալ իբենայի Լոյտ օրագիրն իր Կոստանդնուպոլիս եղող թղթակիցներուն մէջէն հետեւեալ լուրն առնելով կը հրատարակէ։ Զինադադար ըլլալուն լուրը մայրաքաղաքիս մէջ չհաստատուեցաւ, սակայն կարելի է որ շուտ մեծ տէրութիւնաց դեսպաններուն հա ըրած ժողովքին որոշումներն ընդհանրապէս ընդունելի եռնու, զինադադար մ՚ըլլայ։ Դեսպաններուն ըրած խոստակցութիւնաց լուրը մայրաքաղաքիս մէջ անմիջապէս հրատարակուելով՝ հիմակ ամենուն խոսակցութեանները եղած է, եւ գլխաւորաբար կ՚ըսուի որ առջի անգամ, աւստրիական դեսպանատան մէջ եղած խոսակցութիւնները 5 ժամ տեւեր են։ Նոյնին վրայ երկրորդ օրը դարձեալ ժողովք եղեր է գաղտնիական դեսպանատան մէջ։ Կ՚ըսեն թէ ան ամեն ժողովքներն ու խոսակցութիւններն այս պատճառն ունեցան որ շուտ մեծ տէրութիւններն իրարու հետ միաբանեցան ու որոշեցին միջոցները որ Ռուսատանի ու Դրան կռուվարութիւնաց մէջ՝ առանձին ու լիակատար իշխանութիւն ունեցող մարդիկներու ձեռք ուղղակի խոսակցութիւն մը ունի, որուն մէջ գանուին նաեւ նոյն շրջանակներուն եղեալ կողմանէ ալ լիակատար իշխանութիւն ունեցող մարդիկ։ Խոսակցութիւնն ըլլալու տեղը նիստատեղ գեռ բան մ՚որոշուած չէ։ Կ՚երեւայ թէ բարձրագոյն Պուռն ան առաջորդութիւնն ընդունած է, եւ անշուշտ Ռուսատանն ալ պիտի հաւանի։ Բանակցութեան նպատակն է խաղաղութեան գաղափար մը դնել օրով Ռուսատանի ու Դրան մէջ եղած գաղափարները նորէն հաստատուին եւ մանաւանդ Պայնարճլի դաշնագրի հանձնաժողովի մէջ դրուելու համար։ Ամենայն Օսմանեան տէրութեան մէջ դատարանաց քրիստոնեայ ազգաց որոշ պաշտպանութեան կերպ մը որոշուի։ Կ՚ենթադրուի որ նոյն դաշինքը դրուելէն ետեւ Ռուսաց զօրքը Դրանի իշխանութիւններէն դուրս պիտի՞ գան, որովհետեւ նոյն գաւառներուն զօրքով դրաւելուն մի միայն պատճառը երկու կողմանի անմիաբանութիւն է։ Ալեքսիչեան թղթակիցը խօսքը շարունակելով այսպէս կ՚ըսէ։ Թէպէտ՝ արեւմտեան օրագիրներն երկու միացեալ նահանգաց Սեւ ծով մտնելուն վրայ շատ բան խոսեցան, սակայն հա (կոստանդնուպոլիս) նոյն նահանգներուն անգործութիւնը յայտնի է, որովհետեւ նոյն իսկ Սեւ ծովուն մէջ Սինոպ տարածքով մը պատահած նաւամարտի առեն ալ, անոնք տեղերնին ամենեւին չշարժեցան։ միայն մարդասիրական դրրոյտ մը երկու շոգենաւ Սինոպ տարաւ, որոնք ան տեղացի դժբախտներուն քիչ մ՚օգնեցին ու 110 հոգի անկից հոս բերին։

— Յոսեանց ոչ Գոնոգանդինէլ իրրեւ սաստիկ կը ծանուցանէ թէ Անգղիայի ու Պարսկաստանի մէջ դժուութիւն ծագեր է, հրատարակելով՝ նոյնմ. 23ին Պարսկի սահմաններէն առած լուրը թէ Անգղիայի գնդանը՝ եղած մեծ զրկեան մը գիտցը ապրու յայտագրով մը պարսկական դարպասէն ոնդարդ հաստուցում պահանջեր է։ Թէպէտ Պարսից իմաստասէրն իսկզբան ինք զինք յաժար ցուցուցեր է զիջանելու, սակայն ետքը նորէն միտքը փոխելով՝ երկու տէրութիւնաց մէջ եղած յարաբերութիւններուն կասը քակուեր է։ Նոյնպէս Ըհմեա Սէֆիք Լիֆենանի՝ Օսմանեան տէրութեան դեսպանը Պարսկաստանէն ելեր Պաղտատ դացեր է, Պարսից՝ Ռուսաց հետ դաշնակից ըլլալուն համար։ Ան դաշնակցութեան լուրը՝ ան կողմերէն եկող անգղիական Դէպ անուն պատուակաւոր շոգենաւն ալ կը հաստատէ, ծանուցանելով միանգամայն թէ Պարսից զօրքը դեպ ի Օսմանեան տէրութեան սահմանները կը քալէ։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Լոնդոնէն կը գրեն թէ Դեկտեմբերի 4ին Ուաշինկդընի մէջ Հիւսիսային Ամերիկայի միաբանեալ տէրութեանց ժողովքը բացուեցաւ, ուր գահերէցը ճառ մը խոսեցաւ, որուն մէջ հեռաւոր տեղեկութիւնները առաւ։

Լաթ երկրին ընդհանուր յաղթութեան վրայ նախախնամութեան շնորհակալութիւն ընելէն ետքը խնայուց թէ ուրիշ տէրութիւնաց հետ եղած դեսպանական յարաբերութիւններն անփոփոխ ու խաղաղ են։ ուրիշ ազգայ մէջ եղած պատերազմի վիճերը յարեկամական լուծում մ՚առնելու վրայ են։ Ընդդիմի հետ ձկներսութեան վիճին վրայ եղած խոսակցութիւնները դեռ յառաջ կ՚երթան։ Գահերէցը յանձնեց ժողովքին որ Միաբանեալ տէրութեանց ու Հիւսիսային Ամերիկայի Ռրիտանական տէրութեան մէջ Հիւսիսային արեւմտեան կողմի սահմանները զատող դիծ մ՚որոշուի։ Գարձեալ ծանոյց որ Գաղդիայի հետ վաճառականութեան ու նաւարկութեան գաղանց խոսակցութիւններ սկսուած են։ — Փուղպա կղզեցին վրայ եկած լրերուն համար խնայուց թէ վերջի ժողովքին վեր դաշնակցութեան մէջ Սպանիայի գաղթականութեանց դէմ ամենեւին յարձակում մը չեղաւ, եւ ասանկ դեպքի մը մէջ իր ձեռքէն եկած բոլոր միջոցները կը բանեցնէր անանկ արշաւանք մը խուսափելու համար։ Ակէ եաքը գահերէցը մանաւորաբար ժողովքին յիշեցուց թէ պէտք է որ Լիգնոյ երկկայմ Նաւուն համար Պանիայի ունեցած տալիքը ջնջոյ շատով վճարելու։ — Իսկ Գոսդային խնդրոյն դալով, գահերէցն ըսաւ, թէ ինք ոչէկ մնաներէն ետեւ ասոր գաղտնաստանն ըրած է, իսկ Գոսդան անիրաւ եզանակա. Զիւռնիայի մէջ քանտարկուեցաւ, եւ թէ ամէն իրաւունց գէմ Ուստրիայի դատարանքն նաւու մը մէջ պահուեցաւ, եւ թէ բռնուած ատեն Ամերիկայի ազգայնութեան հանգերձն ուներ (ամերիկացի եր)։ Ան պարագաներուն նայելով, Ամերիկայի պաշտօնակալներուն ընթացքը հ՚արդարացուի եւ կը գովուի։ Աստրիայի Ներքն ըրած պահանջմունքները գլացուեցան եւ այն ինիրները գոնքնի միաբանեալ Թոհմոդայ տէրութեան առարին առնեադպիրն, Աստրիական գործակալին հետ ըրած թղթակցութեանը մէջ արժեցուց, ասկէ եաքն ալ ամէն ասար նման դէպքերու մէջ պիտի արժեն ու գործադրուին։ Ճաքոնի արշաւանաց վրայ խիստ քիչ խոսեցաւ։ Պրազիլիա կիսոյ Միաբանեալ տէրութեանց դեսպանը Ամազոն գետին վրայ նաւարկելու ազատութիւն առնելու համար կը խոսակցի։ — Գինգաս կղզեայ դէպքին պատճառաւ Ռուսաստանի հետ եղած գժտութիւնը, շուտով պիտի լուծուի, որովհետեւ Ռուսաստանի ինք ղինքը պատասխան կը ցուցընէ հաստատուելու։ — Լիւսանիոյ կողմանէ ալ 32 միլիոն տալար առնլի մնաց կայ, որոնց 13 միլիոնը տէրութեան պարտքը վճարելու դործածուելու։ այնպէս որ պարտքը հիմակ 56 միլիոն տալար մնացած է։ Անցած պարտքն ալ վճարելու եւ ապրանքներու որոշուած գներն իջեցնելու հոգը ժողովքին յանձնուեցաւ։ Գարձեալ պատերազմական նաւատորմիղն ալ գահերէցն իբրեւ անբաւական տարաբերութեամբ յանձնեց որ առնլի զօրացուի։ Նոյնպէս յանձնեց որ սահմանապահ զօրքը շատցուի։ Գահերէցը Բանամայի ճամբան յառաջ առնելու մեծ բաղձանք ցուցուց ու քիչ մը յառաջ փոխուած գահերէցի փոխանորդին վրայ քանի մը խօսք խոսելով՝ ճառը լմընցուց։

ՄԵՏԻՔԱԼԱՅԻՔՔ

Տարբոյս Սեպտեմբեր ամսոյն մէջ Ռոլֆ Գէռնէր անուն դերմանական նաւին մէջ ալեւտոյից դէպք մը պատահեցաւ։

Ալ Իրլանդայ նաւը Օգոստոսի 6ին Պատաւիա անուն նաւապետին հրամանին տակ Պրազիլիայի Պահիա քաղաքէն ճամբայ ելաւ։ Նաւաստիք բոլոր բոլոր 10 հոգի էին, որոնց մէջը մէկ Անգղիացի կար միայ մ՚ալ Սեւամորթ։ Սեպտեմբերի դէպ ի կէսը Անգղիոյ Սեւամորթը յանկարծ նաւապետին նեռեի կոմէն վրան կ՚ելնոյ ու իր երկայն դանակովը 15էն աւելի հարուած կուտայ։ Վիրաւորեալը օգնութիւն կանչելէն ուրիշ բան չմիտնար ընել եւ անմիջապէս գետինը կ՚ինկայ։ Պարոնապետ՝ որն որ տարբերութիւնները մէկն էր, նաւապետին ձայնը լսելով՝ օգնութեան ամենապատրաստ ատեն, Յովհաննէս ան Գարվա Պրազիլիացին մէկէն վրան կ՚ինկոյ ու բաղկին հարուած մը տալով՝ զենքը խլեն մէջ կը նետէ։ Նոյն միջոցին վրայ կը հասնի Յովսէփ ան Սիլվա Պրազիլիացին ալ, եւ երիւքը մէկաեւ խուլը դրսէն կը գոցեն։

Հայտնի էր որ այս ամենայն յանկարծակի պատրաստուած դաւադրութիւն մը էր, որուն գործադրութեան հանար՝ դաւաճանք իրենց առիթ առած էին 5 գերմանական նաւաստիաց խոհանոց դանուած առանը՝ որուն դուռը Յովսէփ սաստիկ խոշոր դամբ մը անունց վրայէն դրած էր։ Փիչ մը ետքը նաւապետը կրցաւ ոտք ելլել ու մինչեւ նաւուն յարկին մէջտեղն երթալ, ուր որ նաւաստիք մը կացին մ՚առաւ։ Նաւաստիները նոյն միջոցին դուռը կոտրած դուրս եկած էին, բայց ամենեսին զէնք չունէին։ Իսկ իրենց հակառակորդներն ալէկ զինեալ էին։ Նաւապետը՝ ի՚ուզէր կացնով սեւամորթին վրայ յարձակիլ։ բայց ակտուութենէն եւ ոչ իսկ կրցաւ նոյնը վեր վերցընել։ ուստի եւ իր կենացը վախճանը մտա կարծելով՝ սկսաւ Յովհաննէսին աղաչել որ իր մարդիներուն, նաւին ու մէջի վաճառներուն խնայէ։ Ան ապաշանքին պատասխան ան եղաւ որ Յովհաննէս հարցուց թէ նաւը մեր ձեռքը կը յանձնէ։ Վերջապէս հարկ եղաւ որ Գաբվիլտան կղզիներուն ուղղութիւն իրենց ցուցընէ։ եւ Յովսէփ սկսաւ դիկարել։ Արիւնոյ նաւապետն իր բոլոր զորութիւնը ժողվելով՝ ատոյին կոյմին թեւակոխելու վրայ եկաւ։

Դուռաճանք Ռենիամին Գենինկս անուն 19ամեայ անգղիացի պատանին նաւին մէջտեղը պահակ դրին, որպէս զի գերմանացիներէն մարդ ասոյին չգայ։ Իսկ իրենք նաւապետին խուցը կոտրտելէն ետքը՝ խոշ մը մերթեցին, դիներնը լեցուցին, գլանիկները վառեցին, սկսան ուրախանալ։ Բոլոր գիշերն այսպէս մնացաւ։ Երիրորդ օրը կէսօրէն ետքը գաւակիցք 16ամեայ Գրից պատաւորը կանչելով՝ հարցուցին որ արդեօք կրնայ մի նաւը Պարվերսան կղզիները տանիլ։ երբ որ ինք ասոր հաստատական պատասխան տուաւ, թոյլ տուին որ նաւապետին խուցն երթայ՝ ուր աշխարհացոյցները կը գտնուէին։ Բիչ մը ետքը Գենիամին անդրկիցին ալ հան գալով՝ Գրից իրեն անդրկիներէն կ՚ըսէ։ Ո՞Հ, Աստուած, ասոր վերջն ուր պիտ՚որ երթայ։ Աւելորդ կը պատասխանէ։ Լա ալ չեմ գիտեր . . . միայն Յովսէփ ինձի ըսաւ որ ան գիշեր ժամ Գին լուսինը մտնելէն ետեւ՝ գլամնքը պիտի մեռցընեն, ետքը նաւին կրակ պիտ՚որ ան կամ ծակին, եւ իրենք մակուկով փախչին։ Չիս ալ մակուկին մէջ պիտ՚որ առնուն, բայց գամնք հասնելնուս պէտ՚ սնչուշ ան չար Սերը զիս կը մեռցընէ, որ չը լայ թէ մնանեմ։ Ան ամենկութիւնները Գրից շատ մը մեկալ ընկերներուն հաղորդեց։

Իրիկունը Յովհաննէս գիներցած՝ նաւապետին խուցը նստած ատեն, Գրիցին հարցուց որ նաւատեռաց մէջէն զոմ մեռցընեմ, մեկը պէտք է որ սպանեմ։ Նաւաստիք իրեն կ՚ապաչէին որ կենաց չդպչի։ Ակէ քանի մը լապէ վերջը ուրիշ տեսարան մը բացուեցաւ։ Յովհաննէս գլխարկը գլխէն հանելով՝ Սեւամորթին ու իր մէջտեղը գրաւ, ու քիչ մը ատեն հանդիսական լռութեան ձեռքերնին խաչաձեւ գլխարկին վրայ բռնելէն ետքը, Յովսէփին ձեռքն իրեն բռնէց ու քանի մը բառ իր պարին վրայ բռնեց։ Եաքը երկուքն ալ նոյնն ըրին նաեւ Յովսէփին ու Բենիամինին հետ։ Ասիկա յայտնապէս իրենց չար դաւակցութիւնը նորէն հաստատել էր։ Բայց կ՚երեւար որ իրարու վրայ վստահութիւն չունէին։ Սեւամորթը գիշերն անդրկիացոյն հրամայեց որ երթայ կարաւ բերէ։ Պատանին հնազանդեցաւ, բայց հետը կացին մ՚ալ բերաւ, որուն պատճառը Սերը հարցնելով, ինք պատասխանեց թէ գէնիրիկոս նաւապետը պիտի մեռցընեմ։

Այն միջոցին Գրից որոշեց որ ալ տրանիս վերջ մը ասոյ։ մէկէն ցաքեց, նաւին մէկ կողմը Բենիամինն իրեն համար պահած պարանն առաւ ու առաջի հարուած մը տուաւ Սեւամորթին գլխուն ետեւ դին։ Ուստիեամ սոսկալի կոխ մին է սկսաւ։ Գրից պատանին Յովհաննէսին գլուխը հարուածելով քանիցս ոտքերնին ժայռերուն վրայ ելաւ։

Դուռաճանք Ռենիամին Գենինկս անուն 19ամեայ անգղիացի պատանին նաւին մէջտեղը պահակ դրին, որպէս զի գերմանացիներէն մարդ ասոյին չգայ։ Իսկ իրենք նաւապետին խուցը կոտրտելէն ետքը՝ խոշ մը մերթեցին, դիներնը լեցուցին, գլանիկները վառեցին, սկսան ուրախանալ։ Բոլոր գիշերն այսպէս մնացաւ։ Երիրորդ օրը կէսօրէն ետքը գաւակիցք 16ամեայ Գրից պատաւորը կանչելով՝ հարցուցին որ արդեօք կրնայ մի նաւը Պարվերսան կղզիները տանիլ։ երբ որ ինք ասոր հաստատական պատասխան տուաւ, թոյլ տուին որ նաւապետին խուցն երթայ՝ ուր աշխարհացոյցները կը գտնուէին։ Բիչ մը ետքը Գենիամին անդրկիաց

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՔԱՐՈԶԱՆՔ

Կտակ տարւոյ օրիորդականի.

Հիւծեր են սրտերս
Հաշէր ու մնչիր,
Հոսուս այն գիշերն
Որ ես չեմ հաներ։
Չեմ գիտ. չեմ են ծեր
Ի ոչ երիտասարդ.
Սակայն անաչառ
Վրդիւն ելաւ արդ։ —
Ալ երիքսարիր
Եւ վախառն եւ հինգ
Հիշն որ յիս քարիք
Ուտար եւ շարիք,
(Ի՞նչ քան զայս՝ ոգիս
Գանձ քիչ մնա թողում,)
Լիցին քիչ մէյմէկ
Խրատս եւ ուսում։
Բարին որ ուտար
Կատարել մինակ,
Չարին պատուհասն
Առնել օրինակ։

ԱՐԱՌԱՔՈՅՆԱԳԻՐ

Փայտի անապական ընել։

Ա՛ՕՏԻՒ հիւսիսային Ամերիկայի մէջ պէտքեղիմ անուն մէկը՝ փայտը կրակէն ու ջրէն անվնասելի ընելու պատրաստի հնարք մը գտաւ, որուն գործադրութիւնն արդէն սկսած է։ Գլխաւոր գործիքը թափանցու երկրեմէ գլան մըն է, 60 ոտք երկայնութեամբ ու մէջի կողմը 5 ոտք արամագիծով։ Այս մեծ գլանը հինգ ոտքի չափ երկայն գլաններէ շինուած է, որոնք կարգու հետ այնպէս խիստ միացած ու կապուած են, որ ամենեւին օդ կամ ջուր չի կրնար թափանցել։ Այն ամբողջ գլանին մէջ 7000 ոտքի չափ փայտ խուիուելէն ետեւ, մէկ կողմէն կրնին գունակներով կը գոցուի, որ գրսի օդին հաղորդակցութիւնը կորսի, ու մէկալ կողմէն սգահանով կը սկսի դրսին ու փայտին ծակոտիներուն մէջի օդը դուրս հանուիլ, որ փայտին կարծրութեան աստիճանին համեմատ կրնայ երկու մինչեւ երեք ժամ տեւել։ Օդը պարպելու գործողութիւնը լմննալէն ետեւ, դրսէն գլանին մէջը լուծուած զինկի քլորիդ[2] լիզ կը արուի ինչուան որ լենայ եւ շրջելով մոցով ալ նոյն քլորիդի լուծուածը կը ձգուի, որպէս զի գլանին մէջ եղած փայտին մէջը թափանցէ։ Այս ամենայն ըլլալէն ետքը փայտը գլանէն դուրս կը հանուի եւ ապատ օդի մէջ թող կը տրուի։ — Բոլոր գործողութիւնը գրեթէ չորս ժամ կը տեւէ։ Ա՛ն գիտնի թ գործ դնելու համար գացած ծախքը 10,000 ռուբլի չափ կրնայ ելլել։ 900,000 ոտք փայտի համար, 36,000 ֆունտ վերոյիշեալ լուծուածէն պէտք է։ Բոլոր պատրաստութիւններուն ու աշխատութեան ծախքը մէկտեղ հաշուելով՝ 1000 ոտք փայտը 3½ ռուբլի կու գայ։

Լայտիսի անապական փայտով մեծերս Ամերիկայէն Լաղալի քով Իլլինոուս գետին վրան շրջեկառքի կամուրջ մը շինեցին։ — Քիչ մը յառաջ պերլինի մէջ ալ պր. Լիւսէրսարդի՝ փայտը դիմացկուն ընելու գիւտ մը հնարած էր։

ԱՁԻԲ ԵՔԵՋԵՑԵԼԵՆ

Բէթլէհէմ։

ՍԱԼԻՍԲՈՒՐԻ եղած է այսօրուան օրս Խէտ Բէթլէհէմ անուանել այն սրբազան տեղի՝ որ առէն մը Յուդա Հայի[3] եւ տուն առաստութեան կոչուելու արժանի հանդիսուած էր։ Ու էր իրօք ան բարեբեր Եփրաթայն որ գրքոյս Աստուծոյ կը նմանէր, որ չէր "կրասեր յիշխանս Յուդայ,"։ Այս օրս հազիւ քառասուն խրճիթով կամ փրիչած տնակով ողորմելի գիւղ մըն է։ — Այսպէս դարուց ընթացքը կը դառնայ ու կը դարձնէ աշխարհքիս վիճակը։

Բէթլէհէմ գիւղը Հրէաստանի լեռներուն մէկուն վրայ շինուած է, Երուսաղեմէն երկու ժամ հեռու։ Երուսաղեմէն ելլելով՝ խակրան Հարիան խիստ արտաքուստ եւ. աւելի սնապատ է։ բայց քանի որ Բեթլէհէմի կը մտնցուի, ամէն դի երթալով կը գեղեցկանայ կը շինայ։ որովհետեւ այս տեղս՝ որչափ որ առաջուան բարեշէնութիւնէն ինկած ալ ելլայ, իր բնական նկարագիր դիրքն ու քաղաքի պարարքեր բլուրները զինքն հիմնակ ալ սիրահաճոյ կ'ընեցքնեն։ Ագին անդին կը սկսին երեւնալ ձիթաստանները ու թզաստանները, երբեմն պատով պատուած բանուած ագարակներ։ Ինչ գեղեցիկ յիշատակարանները՝ որ բոլոր սրբազան հնութիւնը մը, որ ջիղեալ փառաւորութիւն մը, որ անշնչացած մեծութիւն մը կը ներկայացնեն։ այնպիսի տեսքերու գեղեցկութիւն մը՝ որոնց շուրջանակի շալաքը՝ պլեւալ անպքերու պատկ մը կը բերբերն մարգուս ժեայը՝ ու խորին գոյութիւն մը կը տարուրին սրտին մէջ։ Հեռուանց նշմարուած Յուդայի լերանց շղթան, ու Ալեռեալ Ծոլուն նստուէն երեւցած Ղարաւ Ագարքեց լերինքը, Ճանիուն վրայի հանդիպած Հոկայից ձորը, Ագարքի գերեզմանը, Յակոբայ աղբիւրը, եւ այլն. կը յիշեցնեն Աստուածատեսան կենաց անմեղ վարքերու թիւնները, Դաւթի մանկութեան գէսսանքները, Հառնոյ անպքերը, վերջապէս այն խորհրդաւոր ուղեւորներուն դիշերուկան ճամբորդութիւնը, որոնց տատուածպին աւանդը հաղիւ անքանից մնաց մը կրցաւ ընդունիլ։

Հոտաքի դիմեցէք բլուրներուն, ու պարզուէք ծառատանները՝ ուր ցիւրէն անցնելէն ետեւ կը հասնուի հրաշակաւոր Սրբոյն Եղիայի վանքն որ հիմայ Հայոց գի տրեւզելոյ ձեռքն է։ Ալանքէն անդին կը բացուի ուրիշ աւելի հրաշալի գիւղ մը, ազնիկ մշակուած ու հարուստ արտերով, որոնց քովերէն կը բարձրանան ահագին ժայռերու դահաւանդներ՝ ձիթենիներով ու օրթատուկներով զարդարուած։ Բեթլէհէմի կէս ժամ մնացած, կը սկսի ուղեւորը դարձ մը ճամբայ մը ելլել, ուստի Կիրլոյ Փրկչին ծնընդեան գեղը ցոյուած լերան մը վրայ՝ որն որ ամէն կողմէն խոցանկ ու զուարճալի գեղեցիկ ծառերու վրայ կը նայի։ — Այսպէս կը հասնի վերջապէս Բեթլէհէմ։

Դեռ քանի մը հարիւր տարի առաջ, շէն քաղաք էր Բեթլէհէմ, բոլոր Աստուծոյ քաղաքներուն ամենէն ընտրեալին ու մեծագոյնը մինչեւ 2500 բնակիչով։ Ընկէ ինչուան հիմա բախտին զոհուեցաց, (եկիմ չուզենք ասել, մարդկային ապերախտութեան աստուածատուք պատժոյն) գոհ մնալով՝ քանի գնաց անմարդացաւ, ու տարէ տարի վայրենացաւ. վրայ է։ Տեղացւոյ գլխաւոր ապրուստը իրենց մէկհատիկ խնդմ ձեռագործէն է, այսինքն խաչեր շինել կամ սկիհ կամ հանրիչ եւայլն։ Այնպէս իրենց զբաղմունքն է պարզուկ ճարտարութիւնով մը ատատիկ (ֆոտֆն) կամ հոտաւետ փայտերէ արքաղան տեղէայ պատկերներ փորագրել, զոր օրինակ ծնընդեան պրը, Յուրբ գերեզմանը եւայլն, որոնք ուխտաւորներու ձեռքը աշխարհքիս ամէն կողմը տարածուած կը տեսնուին։

Բեթլէհէմի ամենէն մեծ ու հաշակաւոր շինքը՝ հիմնական քրանկիսկեանց վանքն է, չորրորդ դարուն՝ Հեղինէ թագուհիէն հիմնած։ Վանքը գրանց աւելի հին բերդի կամ պարսպի նմանութիւն ունի։ Բայց ան փոխն երթալու համար, նախ Հայոց եկեղեցին մէջէն անցնելու է։ Շատ բարձր ու հատ պատերու մէջէն քարերով՝ կու գայ երկրորդ դուռ մը, որուն քով ամէն ատեն՝ Արաբներու յարձակման վախէն՝ մեծաս զգուշութեամբ հարկ կ'ելլայ որ դիտնարդ ապատ։ Ա՛ն անդր ամէն ճամբորդ իր հարուստ ըլլայ եւ իր ազգատ, մեծ ոչ ու ընդունելութիւն կը գտնէ։ Քրիստոսի ծնընդեան եկեղեցին՝ վանքին մէջտեղն է, որուն միակ շինքին ապատութիւնն ալ՝ Արեւելքի սեսնելու արժանիներէն մէկը պէտք է համարուիլ։ Ամենէն առաջ՝ որոնչելի ու փառաւոր տաճար մը կը մտնուի, երկու կողմանէ երկ'երկու կարգ փառաւոր մարմարիոնեայ սիւներով, որոնք մէկանց իրը 50 հատ են, կորնթիեան կարգէ, գեղեցիկ կոփուած։ Ա՛ն սիւներուս վրայ կը հանդիպի տաճարին առաստաղը՝ Լիւանանի մայրերէն շինուած։ Շէնքին առաստաղ եկեղեցին պահիճն է։ Դեռ հոս հոն պատերուն ու պատուհաններուն վրայ կը տեսնուին յունարէն գրութիւններ, որ Միջին դարու գործքեր են, միւսիներով ու նկարներով զարդարուած։ Դամնապէս յատակը յղկուած փայլուն մարմար քարերու բանուածք մըն է։ Հոս խորան մը կայ՝ որուն վրայ երթց մոգուց երկրպագութեան պատկերը քանդակուած է, Թագ. գաբրէն, որ նոյնպէս փառացեալ է եւ գեղեցիկ։

Այս գահիճին ներս քանի մը ոտք ասնդրով բաւն եկեղեցին կ'ելլուի։ — բոլորովին տարբեր տեսք։ Ան մեծագործ շքեղ նախագաւթին՝ յանկարծ բիւզանդացի ոճով մուրի զարդերով շինուած ու զարդարուած նիկիտակոդմի մանողը՝ ան առջի դրածմունքը կը կորսնցնէ։ Ամէն կողմ՝ սեամամ ու. փղուն գոյգարանքով ու ոսկեզօծ գրուանդներով պատած է։ — Եկեղեցին՝ ինչպէս նախ. վանքը երեք ազգի, Լատինացւոց, Հայոց եւ Յունաց հաւասար գործածութիւնը ստուած է։

Լիկեղեցիէն երեքով 22 ոտք սանդրամ մը կ'ինջուի այն սրբազան քարանձաւը (մոգպան) ուր Փրկիչն աշխարհի՝ նախ աշխարհքիս լոյսը տեսաւ։ Քէնի դին 20 ոտք երկայն, 12 ոտք լայն է, առաստաղը կամարաձեւ, բոլորը՝ մէկ կտոր ապառաժ՝ քարի մէջ փորուած. մէջ տեղը հիւսուած պատէ սիւն մը կայ՝ որուն վրայ առաստաղը կը հանդիչ։ (Դեռ մինչեւ հիմա երուսաղէմցի կոզմերն անատոց ձմեռան բնակութիւնը, հոտարակօրէն այսպէս գետնի տակ քարի մէջ փորուած տեղեր են)։

Մանկան առաստաղին ու պատերուն վրայ տեղ տեղ մերկ բնական ապառաժ կը տեսնուի, բայց տեղ տեղ ալ մարմարով գրուագած են, ու յատակը պորփիւր եւ յասպիս քարերով շինուած։ Այն տեղն ուր Քրիստոս ծնաւ, կանգնած է արծաթի թիթեղներով ապուցած (խաչաձեւ) մեծագին ու շքեղ իրարան մը. որուն առջեւը ոսկի շղթայով առաստաղէն կախուած՝ 32 մշտավառ կանթեղներու պատկ մը արծաթեղէն խոյանին կրկին ցոլանալով՝ նայողին աչքերը կը շլացնէ։ Այնուհետ՝ չորս դիրէն պատերուն վրայ ձոյլ արծաթի աշտանակներուն թեր թեր հատուածներ վառած մոմեղէններուն բոլոր կը փարիլայ։ Մէջտեղը՝ խոյանին վրայ՝ բարձր ու ոսկի գրերով արծաթէ ճառագայթներու մէջ լատիներէն գրուած է։ "Աստ ի կուսէն Մարիամայ ծնաւ Յիսուս Քրիստոս"։ — Աղօթարանին մէջը լուսաւորեալք ու մեծարանք կը շարուին ուխտաւորները ու ծնկան վրայ եկած՝ անձայն աղօթքին կը կատարեն։ Ինչ դիմացն ուրիշ խորան մ'ալ կայ երից մոգուց, որոնց երկրպագութիւնը կը ներկայացնէ բիւզանդեան գարնէ ալէկ նկարուած պատկեր մը. ան տեղն ալ որ բատառանդութեան՝ Սուրբ կոյս Յիրամայրն Աբրեղէի ընծաներն ընդունեցաւ։

Ծնընդեան մատուռէն որ ելլես, ժայռերու մէջ փորուած նեղ ճամբով մը կ'իջնաս երկու հատ բարձր նման քարանձաւներ՝ ուր նոյնպէս անշէջ կանթեղներ վառած են։ Հոս տեղս էր Յ. Հերոնիմոսի բնակութիւնը. հոս իր գրասենեակի ճգնութիւնանցն ու խստութիւնը վարուց, եւ իր անմահ աստուածաշունչ թարգմանութիւնն տեղն էր. եւ հոս կոմոցց վերջին անգամ աչքերնիս։

Ամենէն ուրիշ Պարոց թարգմանութիւնն տեղն էր. եւ հոս կոմոցց վերջին անգամ աչքերնիս։

Ամենէն ուրիշ ճամբորդները վերջին վրայի պատարագիչը կ'ելլեն, որ ղեկցեցուցիչ տեսք մ'ունի։ Հոսկէ կը տեսնուին դէպ ի Հորդանան դեռ եղած լեռներն ու հովիտները, որով այնպիսի ընդարձակ տեսարան մը կը բացուի՝ որ անհամար պատմական սրբազան դիպուածոց յիշատակներ կը զարթնուն մարդուն միտքը։ Քաղքին սրբիսանցներուն քովէն՝ քարերէն ցած յարկի մը տակէն կը բխէ Դաւթի աղբիւրը, ուսկից անգամ մը երեք հատատարիմ՝ քաջ զօրապետները՝ Փղշատացւոց բանակին մէջէն անցնելով՝ Դաւթի զով ջուրը բերին, զորն որ ծարաւած պապակած թագաւորը՝ ատանց շրթանցը մատնցընելու մեծասրտութեամբ մ'Աստուծոյ նուիրեց։ Բեթլէհէմն կէս ժամ հեռու յիշատակի համար երկու պարզ կոթող քար տնկուած կը տեսնուին, այն տեղն որ հրնշակը հովիւներուն երեւցաւ։ իսկ մէկ ու. կէս ժամ անդին ապառաժուտ անապատ մը կը նշմարուի, ուր Յովհաննէս Մկրտիչ պէրիստոսի դաւանանք կը քարոզէր. քարանձաւ մ'ալ կայ նոյն տեղերը, ուր որ, կ'ըսուի թէ իր բնակութիւնն ըրած էր[2]։

[1] Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est.
[2] Բեթլէհեմի փայտ տես նաեւ. Բրիւնիի յիշատակարանի՝ Նամիկի տարեգրքի։ Վենետիկ. 1851։

ԹԱՆՈՒՑՈՒՄ

Տարւոյս վերջին թիւովը կը հրաւիրուին Լրագրոյս յարգոյ բաժանորդներն իրենց ամսադրութիւնը առաջիկայ 1854 տարւոյս համար ալ նորոգելու, եթէ բաժանորդութիւնին հաճին շարունակել։

ԱՆՈՒՇՈՒՄ ԳՐԱՄԱՏԱՊԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ալէքսանդր Դեկտեմբերի 31։

Ամստերտամ 100 ընթացիկ թալէր	—	արծ.	ֆիսք.	2 ոսկի
Ամիսդուրկ 100 ընթացիկ ֆիորին	116½	„	„	¼ „
Լիվորնայ 300 գրանդ. լիրա	113¼	„	„	2 „
Լոնտոն 1 ֆունտ ստերլին	11.18	„	„	1 „
Համբուրկ 100 պանկոյ թալէր	—	„	„	2 „
Փարիզ 300 ֆրանք	136	„	„	2 „
Մրսլոն 300 առտարիասն լիրա	113	„	„	2 „
Փարիզ 300 ֆրանք	136	„	„	2 „
Գրանդի - առ. Պոլսի 120 ֆիորի	115½	„	„	3 „
(Պոլիս Դեկտեմբ. 27) 331—396 փարա	1	„	„	31 որ

ՎԻԵՆՆԱ
ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ ՄԱԽԻԹԱՐԻ ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԵՆՔ ՎԱՆԿԱՆ